

Försvarsdepartementet

Remissvar – Betänkandet Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret (SOU 2025:6)

Vårdförbundet har fått tillfälle att yttra sig över betänkandet. Förbundet begränsar sitt yttrande till frågor som handlar om aktivering av civilplikt och personalförsörjning inom hälso- och sjukvården.

Vårdförbundet är ett yrkesförbund som tillvaratar medlemmarnas fackliga intressen och utvecklingen av professionerna för legitimerade barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor. Förbundet har 117 000 medlemmar, varav 92 000 är yrkesverksamma inom hälso- och sjukvård. Vårdförbundet arbetar för en personcentrerad, säker och nära vård samt en jämlik hälsa.

Vårdförbundets allmänna synpunkter

Utredningen har haft ett mycket viktigt uppdrag, inte minst utifrån det aktuella säkerhetsläget i vår omvärld. Det är nödvändigt att stärka hälso- och sjukvårdens förmåga att hantera allvarliga händelser i fredstid och vid höjd beredskap. Att säkerställa personalförsörjningen i det civila försvaret är mycket angelägen och då har aktivering av civilplikt och förtydliganden av *hur* personalförsörjningen ska lösas en avgörande betydelse.

Utredningens betänkande är omfattande och beskriver olika aspekter av civilplikt och personalförsörjning utförligt och föredömligt. Betänkandet innehåller många viktiga bedömningar och förslag. Vårdförbundet lämnar dock inte synpunkter på alla bedömningar och förslag, utan begränsar sig till det som förbundet anser vara särskilt viktigt ur Vårdförbundets perspektiv.

Kompetensförsörjning

Vårdförbundet välkomnar förslag som kan leda till att hälso- och sjukvården får en långsiktigt hållbar personalförsörjning, inte bara i kris och krig utan också i fredstid i det s.k. normalläget. Hälso- och sjukvården måste fungera i det s.k. normalläget för att också kunna fungera i kris och krig. Även om utredningens uppdrag inte omfattar fredstida kriser eller normalläget, vill förbundet lyfta behovet att hälso- och sjukvården bemannas med de resurser som krävs för att bedriva en patientsäker hälso- och sjukvård med god arbetsmiljö för hälso- och sjukvårdspersonalen. Här ser förbundet tyvärr en redan existerande allvarlig brist på barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor, sjuksköterskor och specialistsjuksköterskor. Detta påverkar vårdens förmåga och en kris- och

krigssituation skulle ytterligare förvärra läget. Vårdförbundet ser det därför som mycket angeläget att lyfta dagens kompetensförsörjningsproblematik också utifrån ett beredskapsperspektiv.

För en långsiktig hållbar kompetensförsörjning, inte bara i normalläget, utan också vid höjd beredskap krävs att staten, huvudmännen och vårdgivarna satsar på att:

- rekrytera fler barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor, sjuksköterskor och specialistsjuksköterskor.
- behålla rätt kompetens i vården.
- återrekrytera de medarbetare som lämnat vården för att arbeta i andra branscher.

För att regioner, kommuner och privata utförare ska bli attraktivare arbetsgivare krävs bland annat att de erbjuder goda anställningsvillkor med bättre löner, hälsosamma arbetstider, utvecklingsmöjligheter och en hälsofrämjande arbetsmiljö med rimlig arbetsbelastning som ger förutsättningar för ett hållbart yrkesliv. Dessa åtgärder kan man inte vänta med. Om kompetensförsörjningsproblematiken fortsätter kommer vi att ha en väldigt dålig förmåga att hantera kommande kriser och i värsta fall krig.

Kopplat till kompetensförsörjningsfrågan vill Vårdförbundet också lyfta ledarskapets betydelse för personalförsörjningen vid kris och krig. Professionerna i Vårdförbundet; barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor har värdefull kunskap om vad som behövs för att hälso- och sjukvården ska fungera väl vid kris och krig. För att ta tillvara deras kunskap behöver dessa professioner därför finnas representerade på alla ledningsnivåer där beredskapsfrågor, inklusive personalförsörjningen, hanteras.

Utbildning, träning och övning

Ytterligare en fråga som är viktig ur Vårdförbundets perspektiv är att hälso- och sjukvårdspersonalen får utbildning, träning och övning i att bedriva vård vid kris och krig. En viktig del av detta är prioriteringsordningen och hur man tillämpar den i praktiken. Det är väsentligt för att personalen ska kunna hantera de stora förändringar och etiska utmaningar som en kris- och krigssituation kan medföra. Det är absolut nödvändigt att detta prioriteras. Det är också nödvändigt att införa ämnet katastrofmedicin i grundutbildningarna till legitimationsyrken så att dessa yrken har en gemensam kunskapsgrund att utgå från.

Synpunkter på förslag och bedömningar

13.3 Privata aktörer utför verksamhet som tidigare var i offentlig regi

En stor del av de offentligt finansierade hälso- och sjukvården bedrivs idag av privata vårdgivare. Det är viktigt att kommuner och regioner inkluderar dessa i sin

beredskapsplanering samt att hälso- och sjukvårdspersonalen hos privata vårdgivare är utbildade och förberedda för kris- och krigssituationer. Kommuner och regioner bör träffa överenskommelser med de privata utförare de anlitar om att de ska vara bemanningsansvariga och därmed ha en planerad bemannade krigsorganisation.

16.2 Civilplikten aktiveras brett i det civila försvaret

Vårdförbundet är positivt till förslaget om bred aktivering av civilplikten i det civila försvaret. Förbundet håller med om att en aktivering av civilplikten är nödvändig för att säkerställa behoven av personalförstärkning vid höjd beredskap.

17.2.1 Civilplikt behövs för att tillgodose vissa behov av personalförstärkning

Det är bra att utredningen är så tydlig med att civilplikten behövs för hälso- och sjukvården. Det är bra att utredningen uppmärksammar vikten av kommunal hälso- och sjukvård inkluderande hemsjukvård och särskilda boenden samt att den kommunala hälso- och sjukvården kan spela en viktig roll vid höjd beredskap.

Förbundet kan också se att civilplikt behövs för socialtjänst och äldreomsorg, varför det är bra att detta utreds.

17.3 Processen framåt för en utökad civilplikt

Vårdförbundet kan konstatera att Socialstyrelsen redan fått i uppdrag att utreda implementeringen av civilplikt för hälso- och sjukvård. Förbundet ser positivt på detta och att arbetet med genomförandet snabbas på. Det är viktigt att Vårdförbundet involveras i detta arbete då förbundet kan bidra med viktiga aspekter på de frågor som behöver lösas.

19.2 Behov av en tydligare terminologi

Vårdförbundet tog i sitt tidigare remissvar beträffande slutbetänkandet Hälso- och sjukvårdens beredskap - struktur för ökad förmåga (SOU 2022:6) upp att begreppet krigsplacering används med olika betydelser i olika sammanhang och att det finns behov av förtydliganden. Det finns en osäkerhet om vad som gäller och vilka skyldigheter man har om man blivit krigsplacerad med stöd av anställningsavtalet. Vid höjd beredskap får det inte finnas något tvivel hos hälso- och sjukvårdspersonalen om vad de ska göra och vad som förväntas av dem. Denna osäkerhet måste undanröjas. Förbundet välkomnar därför förslag om tydligare regler.

Förbundet ser klara fördelar med de förtydligande förslagen om krigsplacering och beredskapsregistrering. Förbundet instämmer också i att synsättet att man ska "paxa" sin personal innan någon annan tar dem, inte är i linje med tanken att det är totalförsvarets behov som ska styra. Fokus behöver i stället vara på att en totalförsvarspliktig ska tjänstgöra där den gör störst nytta för totalförsvaret vid höjd beredskap.

Samtidigt kan förbundet konstatera att tre "tunga" experter i utredningen avgett särskilda yttranden i frågan om krigsplacering och beredskapsregistrering och att de bl.a. anser att det är nödvändigt att registrera alla som är placerade i krigsorganisationer samt att de oklarheter som finns idag kan lösas på ett annat sätt än genom det förslag som utredningen förespråkar.

Vårdförbundet har svårt att bedöma vilket eller vilka alternativ som är att föredra och lämnar därför inga synpunkter om detta. Oavsett vilket alternativ som väljs är det nödvändigt att det blir klart och tydligt för hälso- och sjukvårdspersonalen vad som gäller och att det inte får råda några tveksamheter om vad som förväntas av dem vid en kris- och krigssituation. För att undvika osäkerhet behöver det tas fram utbildnings- och informationsmaterial så snart det fattats beslut om vad som gäller.

19.5 Bemanningsansvariga och skyldigheten att ha en planerad bemannad krigsorganisation

Vårdförbundet välkomnar förtydliganden om vilka som ska vara bemanningsansvariga. Förbundet instämmer också i att samtliga bemanningsansvariga för totalförsvarsviktig civil verksamhet ska vara skyldiga att ha en planerad bemannad krigsorganisation som anger vilka individer som ska tjänstgöra i vilka befattningar.

19.5.6 Näringsidkare som deltar i totalförsvaret inom kommuners och regioners verksamhetsområden

Som anges i detta avsnitt och på några andra ställen i betänkandet har alltmer totalförsvarspliktig civil verksamhet lagts ut på entreprenad eller omfattas av valfrihetssystem. Vårdförbundet instämmer i att det är viktigt att sådan enskild verksamhet har planerade bemannade krigsorganisationer. Som framgår av avsnitt 19.5.1 kan det allmänna träffa överenskommelser med enskilda om att de ska ha en planerad krigsorganisation. Om man inte kan träffa en överenskommelse kan de nuvarande statliga totalförsvarsmyndigheterna begära att näringsidkare har en planerad bemannad krigsorganisation. Vårdförbundet tror dock att det skulle vara en fördel om kommunerna och regionerna också fick göra detta för att få en mer effektiv samverkan med näringsidkarna.

VÅRDFÖRBUNDET

Sineva Ribeiro
Förbundsordförande